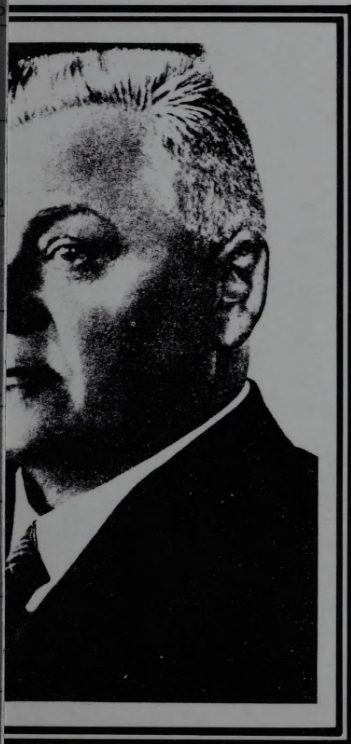
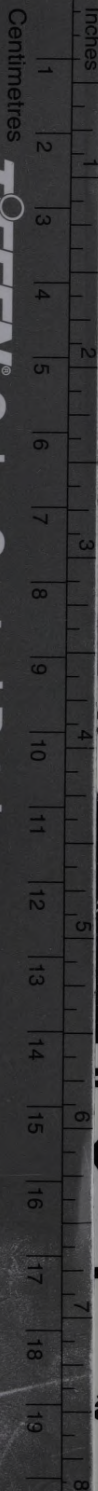

KĀRLIS
LĀCIS

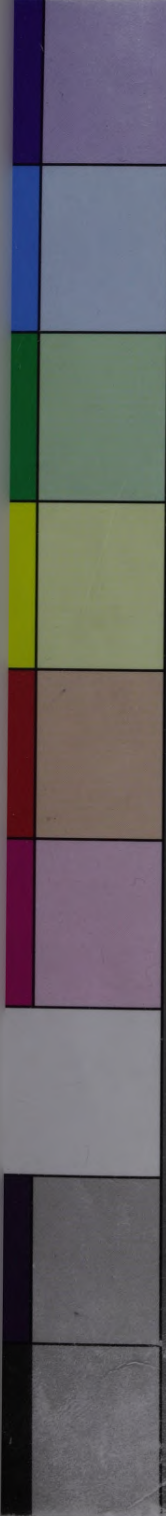
Lācis Labsvīrs

TIFFEN Color Control Patches

© The Tiffen Company, 2007

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

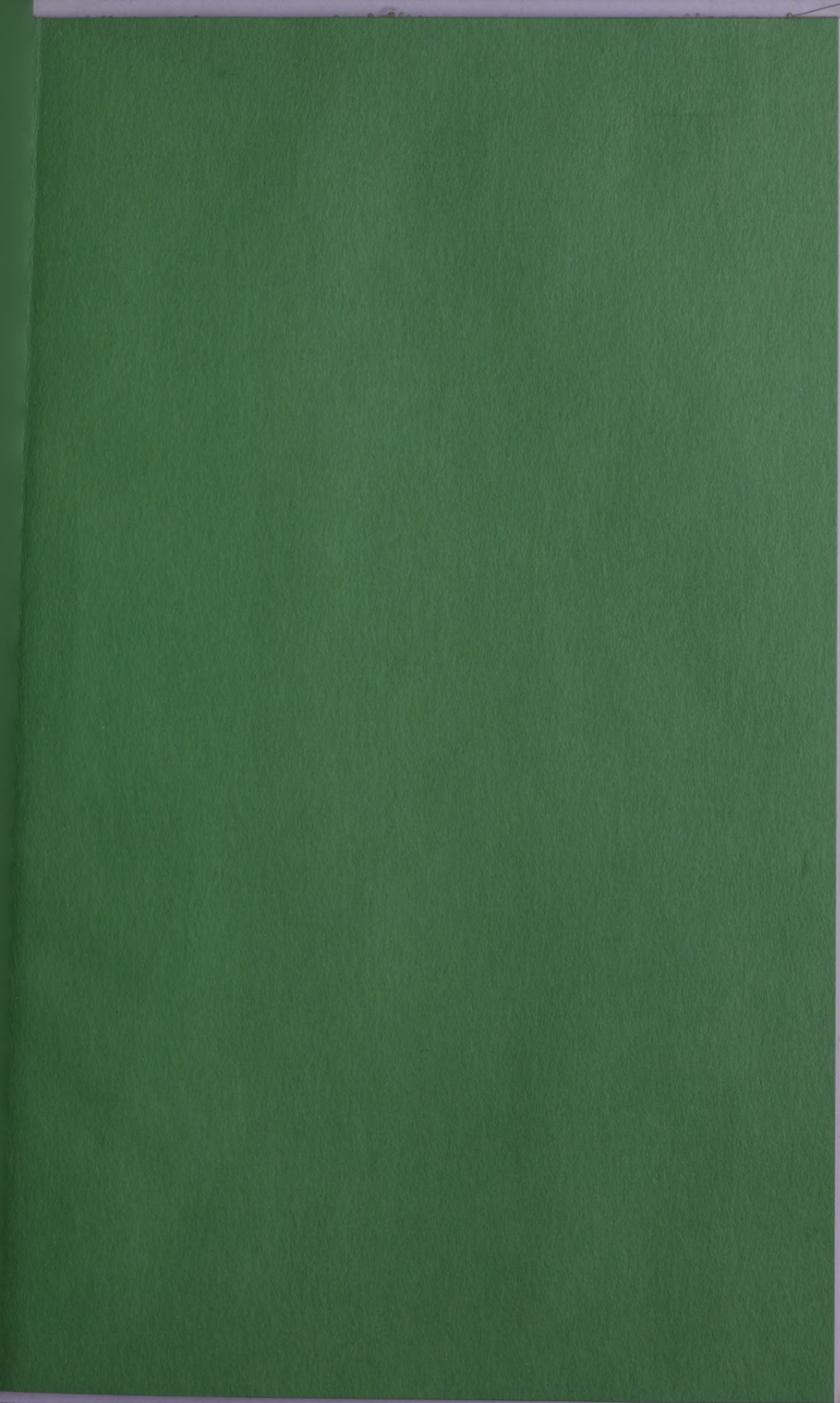

**KĀRLIS
ULMANIS**

Jānis Labsvīrs

Kanādas Ulmana fonda valsts
priekšsēdētāja Vanaga kupa
dāvinājums.

90-25.868

B
9(L)23/25(092)

B

KĀRLIS ULMANIS

Jānis Labsvīrs

1988

Izdevusi
Prezidenta Kārļa Ulmaņa piemiņas komiteja
Toronto, Ontario, Kanadā

Vāku zīmējis arhitekts N. E. Sebris

LATVIJAS VALSTIS
BIBLIOTĒKA
W 90-25.866

Printed in Canada
by

GREENWOOD PRINTERS LIMITED
218 Greenwood Avenue, Toronto
Ontario, Canada M4L 2R2

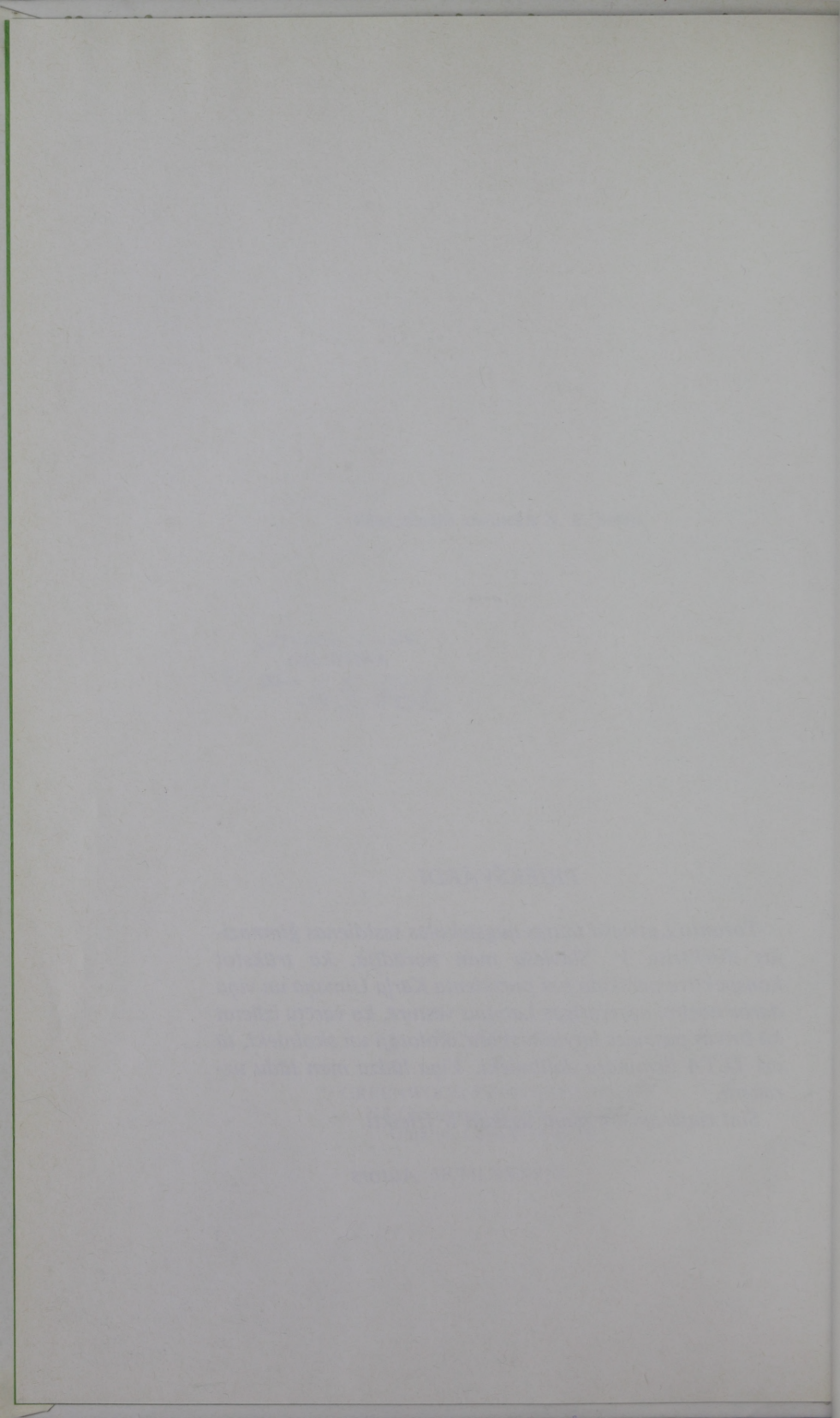
MCMLXXXVIII

PRIEKŠVĀRDI

Toronto Latviešu tautas augstskolas sestdienas ģimnazijas direktriše V. Slavieša man norādīja, ka trūkstot konspektīva pārskata par prezidenta Kārļa Ulmaņa un viņa darba nozīmi neatkarīgās Latvijas vēsturē, ko varētu izlietot kā brīvās pasaules latviešu skolu skolotāji un skolnieki, tā arī TLTA Semināra dalībnieki. Viņa lūdza man tādu uzrakstīt.

Šinī īsajā apcerē mani uzskati ir izteikti.

Autors

IEVADS

Profesors Dr. Jānis Labsvīrs — tautsaimnieks, publicists, sabiedriska un skolu darbinieks, dod mums konspektīvu apceri par Latvijas pazīstamāko un ievērojamāko politiķi, pirmo Latvijas ministru prezidentu un pēdējo valsts prezidentu Kārli Ulmani. Autors to domājis pirmām kārtām mūsu jaunatnei, vienkāršā stilā un izteiksmē to pieskaņojot viņas spējām. Latviešu trimdas ģimnazijās un vasaras vidusskolās, kur trūkst mācības grāmatu sabiedriskās zinībās, kā arī papildvielas vēsturē, šī apcere ir vērtīgs ieguvums.

Katrai tautai ir izcilas personības, kas stāvējušas pie savas tautas un valsts brīvības šūpuļa. Amerikāņiem tādi ir G. Vašingtons un T. Džefersons, bet mums — Kārlis Ulmanis. Bez viņu uzņēmības, drosmes un ticības nebūtu brīvības. Ja arī viņiem būtu bijušas kādas vājības, tās nobāl viņu nopelnu un iedvesmes priekšā. Cilvēkiem un tautām ir vajadzīgi cildeni piemēri, lai savus centienus un skatu celtu pāri ikdienai. Latviešiem tāds cildens paraugs ir Kārlis Ulmanis.

Autors atspēko dažādos pārmetumus Kārlim Ulmanim. Tiesa, viņš apturēja Latvijas satversmi, bet to viņš darīja tautas un valsts interešu labā. 1934. gadā politiskā situācija Latvijā bija tāda, ka, ja nebūtu nākuši 15. maija notikumi, bija iespējams radikālo nogrupējumu apvērsums, pat pilsoņu karš ar iespējamu Padomju Savienības iejaukšanos.

Tā vietā mūsu tauta Latvijas brīvības pēdējos sešos gados piedzīvoja izcilus sasniegumus kā saimnieciskā, tā kultūras laukā. Šie gadi nostiprināja nacionālo apziņu, cēla pašapziņu un ticību savām spējām. Beidzot latvieši kļuva īstie kungi paši savā zemē. Tā laika atblāzma sauc nākamā rīta ausmu.

J. Mežaks,
LNAK Izglītības nozares vadītājs

Ulmanis brīvības cīņu laikā Latgales frontē

KĀRĻA ULMAŅA DZĪVES GĀJUMS

Kārlis Ulmanis dzimis 1877. gada 4. septembrī Bērzes pagasta Udzes Pikšās, kur viņa tēvs bija saimnieks. Pirmo izglītību guvis Bērzes pagastskolā; pēc tam mācījies Aleksandra pilsētas skolā Jelgavā, vēlāk — reālskolā, kuŗu beidza 1896. gadā. Nākošajā gadā viņš beidza piensaimniecības kursus Austrumprūsijā.

1902. gadā Ulmanis iestājās Cīrihes Politehniskā institūta lauksaimniecības fakultātē, bet sākot ar 1903. g. studijas turpināja Leipcigas lauksaimniecības institūtā, kuŗu beidza 1905.g. ar agronoma gradu. Sabiedrisko darbu viņš sāka 1899.g., iestājoties par lopkopības un piensaimniecības izveidošanu Latvijā.

1902.g. Ulmanis sarīkoja pirmos piensaimniecības kursus Bērzē, ierosināja dibināt piensaimnieku sabiedrības un 1904.g. nodibināja pirmās lopkopības pārraudzības biedrības. 1905.g. Ulmanis strādāja par Kauguru lauksaimniecības biedrības agronomu un žurnāla „Lauksaimnieks” redaktoru. Jau tanī laikā viņš žurnālā risināja domu par lielākām tiesībām latviešiem, prasīja pilnīgi latviskas skolas un nosodīja krievu valdību.

1905.g. 21. decembrī Ulmani apcietināja un ievietoja cietumā. 1906.g. maijā viņu gan atbrīvoja, bet vajāšana turpinājās.

Šī iemesla dēļ Ulmanis emigrēja vispirms uz Vāciju, kur īsu laiku bija par skolotāju, un 1907.g. izceļoja uz ASV., 1909.g. viņš beidza Nebraskas universitātes lauksaimniecības institūtu un palika tur kādu laiku par lektoru; pēc tam darbojās arī par saimniecisku uzņēmumu vadītāju. Dzīvodams ASV, Ulmanis uzturēja dzīvus sakarus ar dzimteni, sūtīdams rakstus laikrakstam „Zeme”.

Sakarā ar amnestiju, 1913.g. viņš atgriezās dzimtenē un strādāja par agronomu Baltijas (agr. Kauguru) lauksaimniecības biedrībā, rediģēja laikrakstu „Zeme” un attīstīja rosīgu sabiedrisku darbu. 1915.g. Ulmanis pārgāja Rīgas lauksaimniecības centrālbiedrības darbā, vēlāk darbojās bēgļu apgādē un evakuācijas komisijā. Pēc 1917.g. marta revolūcijas viņu aprīlī ievēlēja Vidzemes zemes padomē, bet padome savukārt ievēlēja Ulmani par Vidzemes vicegubernātoru. 1917.g. 12. maijā viņš nodibināja Latviešu zemnieku savienību.

Kad 1917.g. 3. septembrī vācu armija ieņēma Rīgu, Ulmanis darbojās t.s. Demokratiskā blokā. Pēc Vācijas kapitulācijas viņš 1918.g. 15. novembrī sasauca Valkā Zemnieku savienības padomes sēdi, kas nolēma, ka jāproklamē Latvijas valsts un jāsadarbojas ar visām politiskām partijām, kas atzīst Latvijas neatkarību. Pēc šī lēmuma bija iespējams 1918.g. 17. novembrī nodibināt Tautas padomi, kas ar visām balsīm ievēlēja Kārli Ulmani par ministru prezidentu.

No Latvijas proklamēšanas laika līdz 1934.g. 15. maijam Latvijā valdības mainījās astoņpadsmit reizes, caurmērā ik pa desmit mēnešiem. Ulmanis bija ministru prezidents septiņas reizes parlamentārās valdībās. 1934.g. 3. martā saeima gāza A. Bļodnieka valdību, un 17. martā Kārli Ulmani ievēlēja par jaunās valdības ministru prezidentu.

Tā kā saeima bija noraidījusi viņa iesniegto satversmes maiņas projektu, Kārlis Ulmanis kopā ar ģenerāli Balodi izšķīrās par satversmes apturēšanu un saeimas atlaišanu, nodibinot autoritāro valdību. Pēc valdības lēmuma Ulmanis 1936.g. 11. aprīlī kļuva arī par valsts prezidentu. Ar vairāk nekā 1000 likumiem un to grozījumiem valdība izdarīja radikālus pārkārtojumus saimnieciskās un garīgās kultūras dzīvē.

1940.g. 16. jūnijā valdība pieņēma Staļiņa ultimātu; Padomju savienība okupēja Latviju pēc tam, kad līdzīgs liktenis bija piemeklējis Lietuvu un Igauniju.

1940.g. 22. jūlijā Kārli Ulmani deportēja uz Padomju Savienību. Par viņa tālāko likteni nav drošu ziņu.

Viņa sabiedrisko runu un rakstu izlases iznāca 1934. un 1935.g., bet 1939.g. sāka iznākt Ulmaņa kopotie raksti un runas J. Ruduma redakcijā. Brīvajā pasaulē izdoti vairāki šo rakstu pārspiedumi. Tāpat vairākas grāmatas un raksti par Kārli Ulmani un viņa laiku. Sevišķi jāpiemin *Fraternitas Rusticana* izdevums „Prezidents KĀRLIS ULMANIS — latviešu tautas apvienotājs”, 3 sējumi, redaktors Jānis Daģis, un DEGSME, trešais iespiedums, ko izdevusi Kārļa Ulmaņa Piemiņas komiteja Toronto, Ontario, Kanadā.

Minētā komiteja arī uzcēlusi Kārlim Ulmanim pieminekli Jorkas kapsētas latviešu nodalījumā Toronto, Kanadā, pēc arch. Norberta Sebŗa meta. Jāpiemin arī B. Dzeņa veidotā K. Ulmaņa piemiņas plāksne Ņebrasas universitātē, Linkolnā, un M. Geistauta veidotā bīste.

ATSEVIŠĶI POSMI KĀRĻA ULMAŅA DARBĀ

Katrai valstij dibinoties ir bijuši izcili valstsvīri. Amerikā izceļ G. Vašingtonu, T. Džefersonu un citus, kuŗu nopelni jaunās valsts dibināšanā nav noliedzami. Tomēr vēstures grāmatās kā pirmo un izcilāko min G. Vašingtonu.

Arī neatkarīgās Latvijas valstij dibinoties bija vairāki izcili valstsvīri, politiķi un kaŗavīri, tomēr, ja vaicātu, kuŗš no viņiem ir izcilākais, atbilde ir viena — tas ir Kārlis Ulmanis.

Tādēļ īsumā jāizceļ atsevišķi posmi Kārļa Ulmaņa dzīvē un darbā.

Viņa darbības laiks jāsadala 2 posmos: pirmkārt, darbs līdz 1934.g. 15. maijam un, otrkārt, Kārļa Ulmaņa darbs pēc autoritārās valdības nodibināšanās.

LAIKS PIRMS NEATKARĪGĀS LATVIJAS NODIBINĀŠANAS

Ticību Latvijas brīvībai Ulmanis uzsver jau savās runās, atgriežoties no Amerikas, jo sevišķi pirmajā lielajā runā 1914.g. Valmieras lauksaimniecības izstādē.

Šo ticību Ulmanis nenoguris atkārtο vēlāk vācu okupācijas laikā Rīgā. Par to ļoti jauki raksta Anna Brigadere: „Aizgāju uz lekciju, kuŗu nelielā pilnā zālē lasīja Kārlis Ulmanis. Par kaut kādu lauksaimniecības nozari, varbūt par cūku kopšanu. Es to vairs neatminos, jo es klausījos pavisam ko citu... es dzirdēju starp vārdiem: Mums ir tiesība uz savu zemi, uz savu valsti. Gribēsim mēs to tikai iegūt, un mēs to iegūsim, un neviens velns viņu mums vairs nespēs atņemt... vajadzēja domāt, šim vīram... ir zināmi noslēpumaīni spēki, kas būs klāt vajadzīgā brīdī... Viņš pazina ceļu uz dziļiem nacionālā spēka avotiem un prata arī citiem iedvest savu pārliecību un ticību.”¹⁾

Ka Ulmanis un viņa darbs jau šinī laikā bija guvis atzinību, jo sevišķi Vidzemē, norāda tas, ka pēc 1917. gada marta revolūcijas viņu ievēlēja par Vidzemes vicegubernātoru.²⁾

Tajā pašā gadā Ulmanis nodibināja pilsonisko partiju Latviešu zemnieku savienību, kuŗu vadīja visu tās pastāvēšanas laiku.

Kad 1917.g. vācu armija ieņēma Rīgu, Ulmanis neatstāja Latviju, uzsverot, ka cīņa par neatkarīgu Latviju jādara uz Latvijas zemes, kopā ar tautu. Savu politisko darbu Ulmanis turpināja Demokrātiskā blokā, kas sastādījās galvenokārt no politiskām partijām. Ulmanis nostājās pret Latviešu pagaidu nacionālo padomi galvenokārt tādēļ, ka tur nebija iesaistīti sociāldemokrati, labā spārņa pilsoņi, latgalieši un minoritātes.³⁾

LATVIJAS PROKLAMĒŠANA UN BRĪVĪBAS CĪŅU LAIKS

Tautas padome 1918.g. 18. nov. proklamēja Latviju par neatkarīgu valsti — demokratisku republiku. Par pagaidu valdības ministru prezidentu Tautas padome ar visām balsīm (tātad nekādas politiskas kombinācijas vai kompromisa ceļā) ievēl Kārli Ulmani.

Smags bija laiks Latviju dibinot. Jaunajai pagaidu valdībai nebija līdzekļu, nebija kašaspēka, ne pat pienācīgu telpu kur apmesties. Ne visi latvieši ticēja jaunās valsts pastāvēšanai. Vara joprojām atradās vācu okupācijas iestāžu un kašaspēka rokās. No austrumiem jaunajai valstij uzbruka sarkanie strēlnieki.

Par šo laiku prof. E. Dunsdorfs raksta: „Grūti iedomāties, ka kāds cits būtu varējis būt Latvijas pirmais ministru prezidents... nevienam nebija vajadzīgās drosmes, lai (lietojot angļu izteicienu) — satvertu nātres. Ulmanim šāda drosme bija.”⁴⁾

Iepazīstoties ar toreizējiem apstākļiem, bez pārspilējuma varētu teikt — ja nebūtu Kārļa Ulmaņa, nebūtu Latvijas neatkarīgās valsts. Vēsturnieks E. Andersons raksta par neatkarīgās Latvijas valdības sēdi Rīgā 1919.g. 1. janvārī, uzsverot Ulmaņa nozīmi: „Gandrīz vai viens viņš visu laiku bija centies izveidot jauno valsti. Latvija faktiski bija Ulmanis.”⁵⁾

Lielineku kašaspēkam tuvojoties Rīgai, sociāldemokrati ne tikai denuncēja Ulmaņa valdību, bet pat izstājās no Tautas padomes. Daži no viņiem pat nostājās lielineku pusē.⁶⁾

Lielinekus un Stučkas valdību apsveica laikr. „Sociāldemokrats”. To darīja arī Rīgā palikušie partijas pārstāvji un Ansis Rudēvics Liepājā. Fr. Menders, būdams

jau Vācijā, deklarēja neitrālītāti. Vispārējais apjukums un bailes Ulmani neietekmēja, kaut viņu atstāja politiskās grupas un pat tuvākie cilvēki.

Kad Ulmanis ieradās Liepājā 1919.g. 7. janvārī, vācieši centās valdību arestēt. To novērsa ministrs J. Zālītis un Studentu rotas kaŗavīri.⁷⁾

Kurzemē lielinieku meţonības iedzīvotāji vēl nebija piedzīvojuši. Tie nīda vācu okupantus, Ulmani nepazina, un vairums iedzīvotāju gaidīja Stučkas valdību.⁸⁾ Ticību Latvijai un optimismu nezaudēja tikai Ulmanis un Goldmanis.⁹⁾

Kas notiktu, ja šo ticību un optimismu būtu zaudējis arī prezidents Ulmanis?

Tie, kas nebija viņu vēl atstājuši, izklīstu, un 18. novembrī iesāktais valsts organizēšanas darbs sabruktu un izplēnētu. Vācu okupācijas varai būtu viegli apspiest tos, kas eventuāli vēlāk mēģinātu atjaunot 1918.g. 18. nov. proklamētās neatkarīgās Latvijas valsts organizēšanas darbu.

Līdzīgā kārtā varam prasīt, kas būtu noticis ar Ameriku, ja G. Vašingtons kritiskajos brīžos būtu zaudējis optimismu un ticību savai idejai.

Kritiski brīţi bija arī A. Niedras apvērsuma laikā, tāpat Cēsu kauju laikā un jo sevišķi Bermonta uzbrukuma laikā. Ulmanis nezaudēja ticību jaunai valstij ne tikai pats, bet prata šo ticību iedvest arī kaŗavīros, kuŗu skaits bija pieaudzis no dažiem simtiem 1919. gadā uz 75,000 vīriem 1920. gadā.¹⁰⁾ Par brīvības cīņu laiku Baltijas valstīs bijušais Amerikas prezidents H. Huvers rakstīja: „Nekad vēl vēsturē kādas tautas cīņa par brīvību nav notikusi tik briesmīgos apstākļos un ar tādu drosmi un pašuzupurēšanos kā šais trīs mazajās Baltijas valstīs. Tas bija varonīgs un traģisks brīvības alkstošu cilvēku eposs. Šai cīņai vajadzētu kļūt par cilvēces brīvības vēstures sastāvdaļu.”¹¹⁾

Prezidents gulda pamatakmeni Keguma spekskacijai

DARBS LĪDZ 1934. GADA 15. MAIJAM

Par Ulmaņa nozīmi valsts dibināšanā un pēc tam liecina fakts, ka Ulmanis sastādīja un bija ministru prezidents septiņās parlamentārās valdībās. Tāpat vairākās valdībās viņš ir veicis ārlietu, zemkopības, kara un apgādības ministra amatus.¹²⁾

1919.g. Ulmanis devās uz Kopenhāgenu un Tallinu, kur izkārtoja ieroču un pārtikas piegādi armijai un nolīga līgumu par igauņu un latviešu karaspēku sadarbību Ziemeļvidzemē. Prezidenta vadībā izstrādāja agrārreformas likuma projektu, ievadīja agrārreformas priekšdarbus, nolīga līgumu par sakaru atjaunošanu ar Vāciju, miera līgumu ar Padomju Savienību, izdeva noteikumus par valsts aizdevumiem saimnieciskās dzīves atjaunošanai.

1922. gadā 18. jūnijā pēc Ulmaņa ierosinājuma nodibināja Kultūras fondu, laikam vienīgo līdzīga uzdevuma iestādi pasaulē.¹³⁾

Ulmanis ir centies nodibināt pareizus uzskatus par vērtībām, uzsverot, ka cilvēka īstā laime meklējama godīgumā, gara attīstībā, ticībā saviem spēkiem, izdarībā un kalpošanā savai tautai.

Ja arī Latvijas sasniegumi kā saimnieciskā, tā garīgās kultūras dzīvē šīnī laikā ir ievērojami un vērtējami pozitīvi, tomēr 1930-to gadu pirmajā pusē vērojama krīze kā politikā, tā saimnieciskā dzīvē. Latvijas satversme nebija mums piemērota. Prof. E. Dunsdorfs savā grāmatā (Deviņvīru spēks, 258 lp.) raksta, ka „Latvijas demokratiskā iekārta praksē nebija demokratiska”.

No Latvijas proklamēšanas līdz 1934.g. 15. maijam Latvijā valdības mainījās astoņpadsmit reizi, caurmērā ik pa 10 mēnešiem. Pēdējā saeimā bija pārstāvētas 27 politiskas partijas, grupas un vieninieki. Politiskās pieredzes, demokratisku tradīciju un institūciju trūkums nespēja valsts intereses pasargāt pret atsevišķo grupu prasībām; valdību vairākums daudzkārt pastāvēja no nedaudziem deputātiem,

kas, apzinoties savu varu, balsis dažkārt pārdeva (lai nodibinātu valdību, tās sastādījumam no 100 saeimas deputātiem bija jāsavāc vismaz 51 deputātu balsis). Šis valdības stabilitātes trūkums radīja neapmierinātību visplašākās iedzīvotāju aprindās, un nav brīnums, ka tautā atskanēja prasība pēc satversmes reformas, pat saeimas padzišanas. 1930-os gados neapmierinātība par saeimas darbību pieauga, un daļā mūsu jaunatnes sāka parādīties radikāli labā spārna strāvājumi. Saeima noraidīja Ulmaņa iesniegto satversmes grozījuma projektu.¹⁴⁾

Bez tam 1930-os gados Latvijai nepagāja gaŗām arī pasaules saimnieciskā krīze. Saimnieciskās grūtības vislabāk ilustrē saeimas priekšsēdis Dr. P. Kalniņš 1933. gada 18. novembrā svinīgā saeimas sēdē.

Viņš savā runā uzsveŗ, ka mums jāatzīst, ka vairs ne-
ejam uz priekšu, bet esam gājuši dažā ziņā pat atpakaļ.
Pagājušā ziemā (1932.g) mums bija reģistrēti 34,000 bez-
darbnieku. Rūpniecība sašaurinājusies, tirdzniecībā iestā-
jies klusums, mūsu eksports draud galīgi sabrukt. Ja valsts
ieņēmumi 1928.g. bija 210 milj. latu, tad 1933.g. vairs tikai
140 milj. latu. Saeimas priekšsēdis norāda, ka bezdarba
apkaŗošanas u. c. līdzīgi izdevumi pieauguši uz 25 milj. latu,
un uzsveŗ, ka mēs nākotnē tādu nastu nevaram nest. Smagi
pārmetumi izteikti satversmei. Dr. P. Kalniņš aizstāv
satversmi, bet vainu uzveļ saeimas deputātiem. (Treji vārti,
1985.g., 108. nr., 2.-3. lpp.)

Šī laika grūtības man gribētos apzīmēt ar Amerikā parasto
vārdu „emergency”. Mums visiem jāatzīst, ka katram
pilsonim jāpakļaujas valsts likumiem, ka politiķiem un
valstsvīriem jāievēro satversme. Bet ir bijuši, ir un būs
izņēmumi šiem tā sauc. „dzelzs likumiem”.

Franču lielās revolūcijas laikā izdeva likumu, kas paredz
nāves sodu tiem, kas palīdz emigrantam. Kad tiesnesis vaicā-
ja kādam vecam vīram, vai tad jūs nezinājāt, kas jums draud
par palīdzības sniegšanu, viņš atbildēja — es zināju jūsu
likumu un to, kas man draud, bet es zinu arī otru, ko saka

mana sirdsapziņa, ka tēvam jāpalīdz dēlam nelaimē.

Un arī valstsvīriem ir brīži, kad jāizšķiras par to, ko prasa tautas un valsts intereses vai ko prasa sausais likuma burts — ko prasa satversme. Izcili valstsvīri izšķīrušies par pirmo.

Rūzvelts, varenākās demokrātijas prezidents, Otrā pasaules kara laikā ievietoja koncentrācijas nometnē vairāk nekā 100,000 japāņu, kuņiem nevarēja pārvest likuma pārkāpšanu. Ja viņš to darīja, tad ne tādēļ, lai pierādītu savu varu, bet tādēļ, ka domāja, ka to prasa tautas un valsts intereses.

Un Indīra Gandi, lielākās demokrātijas premjere pasaulē, kuņai vārds demokrācija no Gandi un Nēru laikiem bija „svētā govs”, 1975.g. lauza satversmi, nodibināja autoritāro valdību, ievēda cenzūru. Viņa norādīja, ja to nedarītu, Indija kā valsts izirtu. Viņu vēlāk par to vajāja, demagogi nosodīja, bet 1980.g. tauta to atkal ievēlēja ar lielu balsu vairākumu par Indijas premjēri, un viņas vārds bija tik populārs tautā, ka pēc viņas noslepkavošanas ar lielu balsu vairākumu par Indijas premjēru ievēlēja viņas dēlu. Te minu tikai 2 piemērus, bet tādu ir daudz.

Nav šaubu, ka arī Kārlis Ulmanis 1934.g. 15. maijā pārkāpa Latvijas satversmi, to apturot un slēdzot visas politiskās partijas. Bet to viņš darīja tautas un valsts interešu labā. Ja Ulmanis un viņa domu biedri nebūtu pārņēmuši varu, kas notika bez asins izliešanas, apvērsumu būtu izdarījušas vai mēģinājušas izdarīt citas grupas, un Ulmaņa rīcības kritizētāji būtu zaudējuši vairāk par brīvības ierobežojumu. Ja varu pārņemtu radikālās grupas, kreisā novirziena deputāti, manuprāt, būtu zaudējuši arī dzīvības. Ja izceltos pilsoņu kaņš, Padomju Savienība nebūtu stāvējusi malā.¹⁵⁾

Tas jo sevišķi jāpaskaidro un jāuzsver trimdas jauniešiem, kuņi nepārzina toreizējos politiskos apstākļus. Ulmanis solīja atjaunot satversmi. Laiks tomēr bija par īsu, lai to izdarītu. Pārvest varētu Ulmanim, ka viņš nepasteidzināja jaunas satversmes izstrādāšanu.

DARBS AUTORITĀRĀS VALDĪBAS LAIKĀ

Šinī laikā Ulmanis izdarīja plašas reformas visās nozarēs.

Likvidēja saimniecisko krīzi, gandrīz izbeidza bezdarbu un nodrošināja strādniekiem lielāku izpeļņu. Nostādīja lauksaimniecību uz drošiem pamatiem, ar garantētām cenām un tirgus pārkārtošanu nodrošināja lauksaimniecības ražošanas atmaksāšanos. Novērsa deficītu valsts budžetā un ievadīja nodokļu taisnīgu sadalīšanu. Tāpat centās panākt iespējami taisnīgu tautas ienākumu sadali. Par to bij. finanču ministrs runāja 1939. g. 28. martā Tirdzniecības un rūpniecības kameras pilnsapulcē: „Mūsu prezidents un valdība pūlas, cik spēdami, lai zemē valdītu sociāla taisnība. Šīs taisnības vārdā tad arī mēs esam neatlaidīgi pūlējušies tautas ienākumu izlīdzināt.”¹⁶⁾

Nodibināja aktīvu ārējās tirdzniecības politiku; ievadīja zemes bagātību pētīšanu un izmantošanu un saimnieciskās dzīves racionālizāciju. Izdeva jaunus rūpniecības un amatniecības likumus, sekmēja nacionālu uzņēmumu dibināšanu tirdzniecībā un rūpniecībā, kur līdz tam ražošana atradās minoritāšu rokās. Jaundibinātās akciju s-bas paredzēja nodot latviešu rokās. Jo sevišķi sekmēja celtniecību uz laukiem un pilsētās. Jāizceļ Ķeguma spēkstacijas būve, Viestura piemiņas pils atjaunošana. Rīga mainīja seju: radās jaunas celtnes, laukumi, ielas, dārzi. Jauns ielu segums, apgaismojums, jauni satiksmes līdzekļi, sanitārā apgāde. Pacēlās Finanču ministrijas un Tiesu pils, Vienības nams Daugavpilī, jauni sabiedriski nami, laukstrādnieku dzīvokļi un vairāk nekā 100 jaunu skolu ēku. Nobeidza Brīvības pieminekļa un Brāļu kapu izbūvi. Uzsāka Uzvaras laukuma būvi.

Kāds mūsu tautsaimnieks atzīst, ka monumentālās būvniecības objekti izskatījās lepni, bet šie „ieguldījumi bijuši miruši” saimnieciskā ziņā. Cik nenozīmīgi mums tagad liekas visi tie ieguldījumi, kas toreiz piedalījās materiālo vērtību ražošanā, tik nozīmīgi šodien ir šie „mirušie ieguldījumi” — pieminekļi, monumentālās celtnes, jo sevišķi skolu ēkas. Kamēr vien tie pastāvēs, tie stāstīs latviešiem un mūsu zemes okupantiem par tiem laikiem, kad Latvija bija brīva, neatkarīga valsts.¹⁷⁾

Te var minēt dažus skaitļus, kas raksturo saimnieciskās dzīves atveseļošanos un uzplaukumu autoritārās valdības laikā.

Latvijas rūpniecības neto produkcija pieauga no 196,3 milj. latu 1934.g. uz 294,1 milj. latiem 1938.g. 1934.g. būvniecībā nodarbināja 2300 strādnieku, 1939.g. jau 12,500.¹⁸⁾

Bezdarbnieku skaits 1939.g. vairs bija tikai 3,203. Lauksaimniecībā bija darba spēka trūkums, un laukstrādniekus ieveda no Polijas un Lietuvas.

Ārējo tirdzniecību raksturo sekojošie skaitļi:

Gadi	Eksports	Imports
1934	85,3 milj. Ls.	94,9 milj. Ls. def. - 9,6 milj. Ls.
1936	138,3 milj. Ls.	121,9 milj. Ls.atl. + 16,4 milj. Ls.

Sociālās apdrošināšanas ziņā Latvija bija vienā no pirmajām vietām Eiropā. Slimo kasēs apdrošināto personu un viņu ģimenes locekļu skaits pieauga no 161,700 1934.g. uz 229,00 1939.g. Prezidents uzsvēra, ka pāri visiem fabriku augstajiem skursteņiem un mašīnām stāv tas cilvēks, kas šinī fabrikā strādā. Ar laukstrādnieku dzīvokļu būvi centās uzlabot strādnieku dzīves apstākļus uz laukiem. Pieauga lauksaimniecības ražojumu kopprodukcijs, tāpat mājlupu skaits. Palielinājās lauksaimniecībā apstrādātās zemes platība.¹⁹⁾

GARĪGĀS KULTŪRAS ATBALSTĪŠANA

Kārlis Ulmanis sekmējis latviskās gara kultūras atdzimšanu un tās izkopšanu. Nodibināja Tēvzemes balvu, Vēstures institūtu un Studiju fondu augstskolu audzēkņiem. Šāds Studiju fonds toreiz bija vienīgais pasaulē. Atbalstīja rakstniekus, māksliniekus un citus garīgās kultūras darbiniekus. Tāpat ierosināja un atbalstīja gleznu izstāžu sarīkošanu Latvijā un ārzemēs.

Draudzīgo aicinājumu atminamies vēl šodien trimdā.

Prezidenta ierosinājumā un vadībā izdeva Kārļa Ulmaņa civilīkumu, kas ir izcilākais piemineklis tiesību laukā ne tikai Latvijas neatkarības gados, bet visā latviešu tautas vēsturē.

Jo sevišķi jāuzsver, ka Ulmanis atdzīvināja nacionālo ideoloģiju. (Par nacionālisma definīciju un izpratni Ulmaņa laikā skat. Jāņa Labsvīra, Atmiņas un pārdomas, 13, 14, 24, 25. lp. Tāpat Baznīcas gada grāmatu, 1986. 86-93 lp.)

Prese bija pakļauta iepriekšējai cenzūrai tikai līdz 1935.g. 17. novembrim, kad to atcēla. Formāli sabiedrisko lietu ministrija varēja noliegt kāda darba izplatīšanu vai pieprasīt satura grozīšanu. Tas tomēr notika reti. Pie tam to darīja daudzkārt birokrati, lai parādītu savu varu. Šos nedaudzos gadījumus Ulmaņa pretinieki izceļ, lai nomelnotu Ulmani un Latvijas valsts neatkarības pēdējos gadus. Arī partiju laikos darbojās kaitīgās literatūras apkaņošanas komisija. H. Rudzītis, savā atmiņu grāmatā apskatot žurnāla „Sensācija” izdošanas atļaujas atņemšanu, pareizi raksta — „lai nu kāds saka, ka partiju laikos cenzūras nebija”.²⁰⁾

Tāpat pastā strādāja ļaudis, kas skatīja cauri no ārzemēm ienākušās grāmatas. Arī Iekšlietu ministrijas preses nodaļa pārbaudīja grāmatas, lai pārliecinātos, vai to saturs nav pretvalstisks vai pornografisks.

Pēc 15. maija pārmaiņām nepielaida publikācijas ar komunistisku, fašistisku vai nacionālsociālistisku ideoloģiju. Tāpat necieta reliģijai naidīgas vai pornografiska satura grāmatas.

(Dažas Henrija Millera grāmatas bija aizliegtas Amerikā līdz 1961. gadam. D.H. Lawrence līdz 1959.g.)

A. Šilde raksta, ka grāmatniecība uzplaukusi un spilgti jaundarbi latviešu daiļliterātūrā parādījušies trīsdesmito gadu otrā pusē. Viņš uzsver, ka šinī laikā it kā sadrūzmējušies jaundarbi ar paliekamu vietu mūsu dzejas pūrā.

Periodisko izdevumu metiens palielinājies. Izplatīto laikrakstu eksemplāru skaits pieaudzis no 87 milj. 1936. gadā uz 100 milj. 1937. gadā. Tanī pašā laikā žurnālu metiens pieaudzis no 8,5 milj. uz 9,4 milj. eksemplāru.²¹⁾

Par 1938. un 1939.g. prof. E. Andersons raksta: „Latvija plauka un ziedēja, un latviešu tauta brīvos apstākļos bija sasniegusi vēl gadsimtos nepiedzīvotu garīgās un saimnieciskās labklājības līmeni.”²²⁾

ĀRPOLĪTIKA

Runājot par ārpolitiku, Ulmanim daži (arī prof. E. Dunsdorfs) pārmet, ka ārpolitika balstījusies uz Angliju, ignorējot ģeopolitisko situāciju. Šī ārpolitika tomēr bija „tālredzīga”, jo zinām taču, kādas valstis kaŗā uzvarēja.

Jautājums vienmēr paliks, vai vajadzēja pretoties Padomju Savienībai vai ne. Te domas dalās. Jāņem tomēr vērā, ka pretošanās varēja izraisīt neparedzētas, katastrofālas sekas. Pretojoties tiktu iznīcināta ne tikai mūsu armija, bet arī aizsargiem draudētu tas pats. Galvenais tomēr, ka kaŗa gadījumā Staļins varēja deportēt visu latviešu tautu. Ka viņš to spēja, pierāda kaut vai Krimas tatāru deportācija. Bijušais Igaunijas republikas prezidents un Baltijas valšķu okupācijas laika Igaunijas sūtnis Maskavā A. Rejs raksta, ka pretošanās nozīmētu tīšu tautas pašnāvību.²³⁾

Ulmanim pārmet to, ka viņš nedevis iespēju glābties no komunistu slepkavošanas un deportācijām, uzsverot kādā runā: „Es palikšu savā vietā, jūs palieciet savās”.

Ulmanis jau Pirmā pasaules kaŗa laikā nostājās pret bēgšanu no vācu okupācijas kaŗaspēka, baidoties, ka Latvijai ies bojā daudzi no tiem, kas atstāja dzimteni minētā iemesla dēļ. Tagad zinām, ka šo bēgļu plūdu dēļ Latvija zaudēja simtiem tūkstošu cilvēku. Šķiet, prof. E. Dunsdorfs domā, ka mudinot bēgt un sagādājot ārzemju pases, bolševiku deportēto Baigajā gadā vai nu nebūtu nemaz, vai katrā ziņā to skaits būtu mazāks. Katrs, kas pazīst čekas izdarības, zina, ka tai ir savs plāns. Šis plāns bija sastādīts jau pirms Latvijas okupācijas. Ja pat visi Baigajā gadā noslepkavotie un deportētie būtu atstājuši Latviju ar ārzemju pasēm kabatā, tad viņu vietā būtu deportēti citi, varbūt pat lielākā skaitā.

Kas un cik būtu to, kas pieprasītu ārzemju pasēs? Taču ne parastais caurmēra cilvēks, zinot, ka čeka var izrēķināties ar palikušiem ģimenes locekļiem. Masveida bēgšana, kāda notika 1944./45. gadā, nebūtu iespējama tādēļ, ka nebija valsts, kas šīs masas ņemtu pretim. Galu galā būtu kā pēc 1905. gada, kad „lielie vīri” aizbēga, bet jācieš bija vienkāršajiem cilvēkiem. Vai tomēr nebija morāliski pareizāk, ka šie „lielie vīri” palika kopā ar tautu. Bez tam daudziem no tiem, „kas skaidri nojauta, ka viņiem draud bojā eja” bija iespēja repatriēties kopā ar vāciešiem. Bet bija arī ļaudis, kas ne tikai labprātīgi sekoja aicinājumam „palikt savās vietās”, bet pat no ārzemēm atgriezās komunistu okupētajā Latvijā.²⁴⁾ Te minami pazīstamie socialdemokrātu deputāti Felikss Cielēns un Brūno Kalniņš.

Prof. E. Dunsdorfs atkārtoti F. Cielēna un V. Bastjāņa pārmetumus Kārlim Ulmanim, ka viņš vairākās savās runās mierinājis tautu, lai gan stāvoklis bijis kritisks. Te jāņem vērā, ka politiķi un valstsvīri ne vienmēr var sacīt to, ko domā. Vēsturnieks atradīs neskaitāmus piemērus, kas apliecinās iepriekš teikto. Kārli Ulmani pamudināja uz šādām runām cerība, ka izdosies Latvijai panākt iespējami labāku stāvokli. Kāds tad varēja būt šis iespējami labākais stāvoklis? Pirmkārt, Staļins varēja Latviju „finlandizēt”, atstājot brīvsaimniecību, bet pieprasot Padomju Savienībai padevīgu valdību. Otrkārt, Latvijai varēja piešķirt vēlāk dibinātām sātēlītvalstīm līdzīgu statusu. Un tikai treškārt, Latviju varēja iekļaut Padomju savienībā, kā tas notika.²⁵⁾

AMERIKĀŅU VALSTSVĪRU VĒRTĒJUMI

Jāuzsver, ka amerikāņi parasti ir atturīgi, vērtējot autoritārās valstis, tomēr vairāki pazīstami Amerikas valstsvīri ir izcēluši prezidentu Ulmani un Latvijas (tāpat pārējo Baltijas valšķu) sasniegumus 1930to gadu beigās.

Bijušais Amerikas prezidents H. Huvers 1938.g. apceļoja Eiropu un apmeklēja arī Latviju, lai satiktos ar prezidentu Ulmani. Vēl 1953.g. E. Huvers liecināja kongresa komitejā, kas izmeklēja Baltijas valšķu okupāciju (Select Committee to Investigate the Incorporation of Baltic States into the USSR, 83rd Congr. 1. sess., 1954. pg. 217), izceļot šo valšķu saimniecību, budžeta politiku un stabilo naudas sistēmu. Tāpat iedzīvotāju augsto dzīves standartu un rūpniecības attīstību. Pēc viņa uzskatiem lauksaimniecība piedzīvojusti apbrīnojamu uzplaukumu (astonishing progress).

Arī bij. Amerikas sūtnis Latvijā (1938-1940) Dž. Vailijs (John C. Wiley) cildina Ulmani „kā godājamu personu un varoņu valstsvīru”. Viņš pielīdzina Ulmani de Golam, noraidīdams nepareizības, ko par prezidentu rakstījuši viņa pretinieki Kolumbijas enciklopēdijas otrā izdevumā. Ulmaņa nolūks bijis pacelt iedzīvotāju dzīves standartu, veicināt izglītību, palīdzēt zemkopjiem, sīkajiem rūpniekiem, amatniekiem un tirgotājiem. Latvijā nebijis diktatūras klimata.²⁶⁾ Pārsteidz, ka Ulmaņa pretinieki cenšas saskatīt tikai pretējo, tā nopeļot starptautiskā forumā Latvijas neatkarības gadus.

Protams, dzīvojot brīvībā, katrs var izteikt vārdos un rakstos savus uzskatus, bet kritika jāpamato ar objektīvi izvēlētiem faktiem. Tāpat šiem kritiķiem nevajaga liekulīgi rakstīt, ka mums jādara viss iespējamais, lai nenodarbotos „ar destruktīvu iekšēju cīņu par sirds uztaisīšanu Maskavas pakalpiņiem” (Brūno Kalniņš, Brīvība Nr. 10, 1981, 2. lp.)

Gribētos teikt, ka nepamatotas kritikas autori ir kaprači nākotnes brīvās Latvijas domai, jo viņu uzskati daudzkārt ir līdzīgi Latvijas okupantu uzskatiem un sagādā „ticamus” argumentus visiem tiem, kas cīnās pret neatkarīgas Latvijas atjaunošanu.

Prezidents Ulmanis savu dzīvi piepildīja, sekojot Kronvalda vārdiem: „Mans augstākais prieks, manas lielākās bēdas stāv latviešu tautas laimē un nelaimē”. Viņam nebija savas personiskās dzīves, jo visu atdeva darbam tautas labā.

Ulmanim bija iespēja atstāt Latviju, pirms to okupēja. Viņš to nedarīja, noraidot vairāku valdības locekļu ierosinājumu to darīt. Raksturīga ir prezidenta atbilde: „Es to nedarīšu. Es nedošu nevienam iemeslu teikt, ka Ulmanis bijis ar latviešu tautu tās laimīgās dienās, bet pametis to visgrūtākā likteņa stundā”. Viņš vienmēr cerēja, ka varbūt vēl ar savu palikšanu var pakalpot latviešu tautas nākotnei: „Vai es daru pareizi vai nepareizi, par to spriedīs vēsture.” Pēc brīža prezidents piebilda: „Tā Latvija, kuņai mēs kalpojām, vairs neatgriezīsies, bet tai, kuņā nāks pēc visām ciešanām, es vairs nebūšu vajadzīgs”.²⁷⁾

Prezidents Ulmanis teica, ka: „Nav virs zemes tādas varas, kas spētu no latviešu vīru, sievu un jauniešu sirdīm izraut neatkarīgā, brīvā valstī nodzīvotos 20 gadus. Mūs var apspiest, daļēji iznīcināt, bet kamēr vien kāds latvietis dzīvos, dzīva būs dziņā pēc tiesībām brīvam dzīvot savā brīvā valstī.”²⁸⁾

Gribu šo rakstu nobeigt ar dzejnieces Veronikas Strēlertes dzejoli:

KĀDAM LATVIETIM

*Tu jaunu laikmetu mums nesi —
Nu sīkas balsis tavu darbu rej.
Vai cietumnieks, vai dzīvs, vai miris esi,
Ar to tu atbildēsi pasaulei.*

*Un pirmais trimdinieku pulkā stājis,
Nu redzi pakaļ staigājam sev tos,
Ko tavu vārdu uguns kveldinājis,
Kas liesmos ierakstīti Dieva Debešos.*

*Ir laiks, lai apklust prātojumi lētie,
Jo atvērsies tev tautas dvēšļu nams,
Kur ieiesi tu, slieknsni pārkāpdams,
Kur iegājuši pravieši un svētie.*

VĒRES

1. Edvards Virza, Kārlis Ulmanis, 1955, lp. 82-83.
2. Latvju Enciklopēdija, III, red. A. Švābe, 1953-1955, lp. 2528.
3. Ādolfs Klīve, Brīvā Latvija, 1969, lp. 359-384.
4. E. Dunsdorfs, Kārļa Ulmaņa dzīve, 1978, lp. 119.
5. E. Andersons, Latvijas vēsture, 1914-1920, lp. 363.
6. Ibid., 362. Skat arī Sp. Paegle, Kā Latvijas valsts tapa, 1923. lp.218-265.
7. Aleksandrs Plensners, Divdesmitā gadsimta pārvērtības, 1978, lp. 209-210.
8. Ibid., lp. 211.
9. E. Andersons, op. cit., lp. 363.
10. Ibid., lp. 379.
11. Ibid., lp. 627.
12. Latvju Enciklopēdija III, op. cit., lp. 2528-2529.
13. Ž. Unams, (red.) Es viņu pazīstu, lp. 502.
14. Jānis Labsvīrs, Atmiņas un pārdomas, 1984, lpp. 10-12.
15. Ibid., lp. 150.
16. Ibid., lp. 159-163.
17. Ibid., lp. 16, 160.
18. Ibid., lp. 14. Ibid., lp. 168.
19. Latvju Enciklopēdija, op. cit. I, lp. 87, II-lp. 1366-1372.
1936. gadā lata kursu saskaņoja ar angļu mārciņu, ņemot vērā angļu mārciņas devalvāciju. Tas jāņem vērā salīdzinot latos uzdotos skaitļus par attiecīgiem gadiem. Tas tomēr vispārējos secinājumus pamatā negroza.

20. Helmārs Rudzītis, Manas dzīves dēkas, 1984, lp. 50.
21. A. Šilde, Latvijas vēsture, 1914-1940, lp. 643-650.
22. Edgars Andersons, Latvijas vēsture, 1920-1926, Ārpolitika II, lp. 9.
23. August Rei, The Drama of the Baltic Peoples, lp. 263.
24. Jānis Labsvīrs, op.cit., lp. 152-153.
25. Ibid.
26. E. Dunsdorfs, Kārļa Ulmaņa dzīve, op.cit. lp. 538-539.
27. Alfrēds Bērziņš, Labie gadi, 1963, lp. 285.
28. Ibid., lp. 312-313. Kārlis Ulmanis, Klausaties vēstures soļos. Ar H. Biezā ievadu, 1968, lp. 2.

PĒCVĀRDI

Šī izdevuma nolūks, kā jau minēts ievadā, ir dot īsu apceri par Kārli Ulmani brīvās pasaules latviešu skolu skolniekiem. Autors centies dot atbildes uz jautājumiem, kas izraisa diskusijas. Tā, piem., vēl vienmēr diskutē par jautājumu, vai vajadzēja pretoties Padomju Savienībai vai ne; kā saprotams aicinājums „palieciēt savās vietās”; kādēļ Ulmanis „mierinājis” tautu, lai gan stāvoklis bijis kritisks, u.t.t.

Pazīstot toreizējos apstākļus, esmu centies atbildēt uz šiem jautājumiem tik objektīvi, cik autoram iespējams, un ceru, kā šīs atbildes palīdzēs trimdas jauniešiem orientēties dažos pat pretējos uzskatos.

Ir pagājis garāks laika sprīdis, kopš šī izdevuma manuskripts uzrakstīts. Šinī laikā nākuši klāt papildus avoti par Ulmani, un tādēļ radušies „pēcvārdi”.

Nesen saņēmu rakstu, kuŗa autors ir neatkarīgās Latvijas izcils darbinieks bij. Finanču ministrijas tirdzniecības un rūpniecības departamenta direktors inž. Jānis Švanks. Raksta nosaukums „Dažas atmiņas par Latvijas satversmi”. Tur autors apskata kameru veidošanos un darbību un atstāsta sarunu ar A/S „Ķegums” bij. galveno direktoru (agrāko Finanču ministru) Alfrēdu Valdmani. Saruna notikusi „kaut kad 1939.g. oktobrī” Ķemerēs. Valdmanis, sarunu uzsākdams, teicis: „Aizvakar mani iesauca pie sevis prezidents Ulmanis un lūdza mani uzrakstīt Latvijas satversmi.” Inž. J. Švanks turpina: „Vairāk par to nekā nevaicāju, jo necerēju, ka Valdmanis runās par

tādām lietām, kas skaitās slepenas". Viņš secina: „Zem vārdiem „uzrakstīt satversmi” ir jāsaprot Ulmaņa uzrakstīto tekstu rediģēt un galīgi formulēt”. Ja tāda saruna bijusi, pazīstot A. Valdmani, jāpievienojas J. Švankam Valdmaņa vārdu interpretējumā.

Ka Ulmanis nav satversmes „lietu izmetis no prāta”, norāda arī viņa 1939. g. 12. decembra vēstule M. Valteram, kurā viņš uzsver, ka kara apstākļi kavējuši satversmes izdošanu. Vēstule publicēta grāmatā: Dr. M. Valters — „Mana sarakste ar Kārli Ulmani un Vilhelmu Munteru.”

Vēl nesen lasīju kāda mūsu vidējās paaudzes universitātes mācītspēka rakstu, kurā viņš min, ka viens no iemesliem, kādēļ Latvija zaudējusi neatkarību, bijis armijas vājais apbruņojums. Šādi un līdzīgi uzskati aplami. Pat ja Latvijas apbruņojums būtu desmitkārt labāks, tas mūsu likteni nemainītu pēc tam, kad Hitlers ar Staļinu bija vienojušies. To uzskatāmi pierāda Polijas liktenis. Austrumeiropas valstis bija izdarījušas kardinālu kļūdu, nespēdamas nodibināt efektīvu savienību. Pretojoties gan būtu radīta lēģenda, bet maz būtu palicis latviešu, kas to atcerētos. Somijas ģeopolitiskie apstākļi bija citi — tās vide bija piemērotāka aizsardzībai, un tā nebija galīgi atgriezta no ārpasaules. Dr. E. Andersons savā grāmatā „Latvijas bruņotie spēki” (768. lp.) izteic kāda mūsu bij. virsnieka un publicista uzskatus: Latvijas pēdējais saimnieks Ulmanis necēla uz lielgabaliem balstītas gaisa pilis, bet līdzekļus izlietoja, lai būvētu īstās „pilis” — skolas, kurās audzināto garu nespēja iznīcināt neviens ienaidnieks. To liecina Brīvības kuģis, Kopenhāgenas tribunāls, to liecina Jūrmalas sanāksme.

Katram cilvēkam ir savas kļūdas. Tādas bija arī prezidentam Ulmanim. Ne visiem viņa lēmumiem var piekrist, tomēr pozitīvais viņa personā un darbā tālu pārsniedz negatīvo.

J. Labsvīrs

Neretas pamatskolas skolnieces pasniedz prezidentam ziedus

1943.g. dzejnieks Arveds Švābe sacerēja divus Kārlim
Ulmanim veltītus dzejoļus. Šeit tie iespiesti.

VALDNIEKA VAKARS

Ex oriente lux! čukst tautu māns,
Un greizās acīs zvērīga gail kaisma:
Man jāpabeidz, ko saka Džingischāns —
Par kāviem baisīgāka būs šī gaisma!

Bez kaujas sakauts, sirdī ievainots,
No galda valdnieks pieceļas bez vārda.
Vēl jūnijs salutē, vēl pēdējs gods,
Bet rīt: ko cēlu, pašam jānoārda.

Jacobe dux! mums miglā slavas riets,
Un vienāds liktenis šai zemei svētai:
Kad gana svešu kungu gaitās iets,
Tad brīvai kļūstot jātiek upurētai.

Var punduŗi tev ešafotu taisīt.
Ja gadu simteņi nāk kurpes raisīt.

PĒDĒJĀ SKATE

No troņa gāzts, viņš valdonīgi brauc
Pa pūļa piedangāto liepu gatvi,
Lai naidnieks redz, ka postā nesagrauts
Sirms vīrs, kas ziedojās par brīvo Latvi.

Līdz dibenam viņš kauna kausu dzer
Un smaidot pacieš atriebīgas nievas;
Pirms trimdas paša celto mirkļiem tver
Un atvadās no darba, ne no sievas.

Tad auto rēc kā aizkauts meža zvērs
Un trauc gar dzīvajiem uz veļu skati,
Kur urnas uzliesmo, un ceļas sērs
Pēc pulka pulks un Latvju Māte pati.

Te godbijībā liecas lepnā galva:
Man nāvē ejot būsīt mūža balva.

Šie dzejoļi izteic mūsu izcilā vēsturnieka profesora Dr. A. Švābes uzskatus par prezidentu Kārli Ulmani un viņa darbu. Ar Dr. A. Švābi satikos vairākkārt Vācijā ne vien kā vienas LU studentu organizācijas locekļi, bet arī kā vēlētie locekļi Latviešu centrālās padomes sēdēs. Pēdējo reizi viņu satiku 1940-to gadu beigās (šķiet viņa 60 g. jubilejā). Redaktors J. Porietis lūdza profesoru apsveikt Eslingenas preses darbinieku vārdā. Profesors A. Švābe nebija savus uzskatus par Kārli Ulmani mainījis.

PAR AUTORU

(Jānis Labsvīrs, mag.oec., M.S., Ph.D.)

Jānis Labsvīrs dzimis 1907. gada 13. martā Valkas apriņķa Bilskas pagastā. Pēc Smiltenes vidusskolas beigšanas viņš iestājās Latvijas universitātes tautsaimniecības nodaļā, kur beidza 1930. gadā ar mag.oec. gradu. No 1928. līdz 1936. gadam viņš strādāja par skolotāju Ventspils arodskolā, Gulbenes komercskolā un Jelgavā teknikumā.

No 1936. gada līdz Latvijas okupācijai 1940. gada jūnijā viņš strādāja Darba kamerā par izglītības nodaļas vadītāju (līdz 1937.g.), par Kr. Barona tautas augstskolas inspektoru un lektoru un kopš 1937. gada par nodaļas vadītāju Sabiedrisko lietu ministrijā, bet 1938. gadā iecelts par tās Sabiedriski kultūrālā departamenta direktoru. No 1941. līdz 1944. gadam J. Labsvīrs bija Tukuma ģimnazijas un komercskolas direktors.

Bēgļu gaitās Vācijā viņš darbojās Eslingenas latviešu nometnes pārvaldē, strādāja IRO (International Refugee Organization) un lasīja lekcijas latviešu nometnēs par tautsaimniecību un sabiedriski kultūrāliem jautājumiem. Tika ievēlēts Latviešu centrālā padomē.

1950. gadā J. Labsvīrs ieceļoja ASV. 1956. gadā viņš Batlera (Butler) universitātē Indianapolē ieguva M.S. gradu. 1959. gadā Indiānas universitātē viņš ieguva Ph.D. gradu par disertāciju „A Case Study in the Sovietization of the Baltic States: Collectivization of Latvian Agriculture, 1944-1956”. No 1959. līdz 1973. gadam viņš bija tautsaimniecības profesors un pēc tam emeritus profesors Indiānas valsts universitātē Terhoutā (Terre Haute).

Dr. Labsvīrs publicējis rakstus par tautsaimniecību angļu valodā vairākos profesionālos žurnālos un izdevumā „Baltic Review”, kā arī rakstījis latviešu presē. Viņš publicējis grāmatas: „Atmiņas par Kārli Ulmani” (kopā ar Alfrēdu Bērziņu, 1947.g.), „Pagastu pašvaldību grāmatvedība un darbvedība” (kopā ar Antonu Blanku, 1947.g.) un „Atmiņas un pārdomas” 1984. gadā.

Ārpus parastā darba Dr. J. Labsvīrs pazīstams kā rosīgs sabiedrisks darbinieks un izcils runātājs. Latviešu sabiedrisko darbu viņš vienmēr devīgi atbalstījis arī materiāli. Viņa lielākais ziedojums latviskai izglītībai ir \$10.500, nodibinot Prof. Dr. Jāņa Labsvīra latvisko zinību fondu labāko Gaņezera vidusskolnieku gadskārtējai godalgošanai. 1985. g. ievēlēts par latviešu akadēmisko mācībspēku un zinātnieku apvienības (LAMZA) prezidija vicepriekšsēdi.

Dr. J. Labsvīra sirds pieder latviešu jaunatnei. Viņa raksti un runas izceļas ar iespējami objektīvu pieeju, vienmēr mēģinot izprast arī oponentu uzskatus. Tas jo sevišķi svarīgi, apskatot prezidentu Kārli Ulmani, viņa darbu un toreizējā laika apstākļus.

Jānis Mežaks

LATVIJAS ĀRĒS

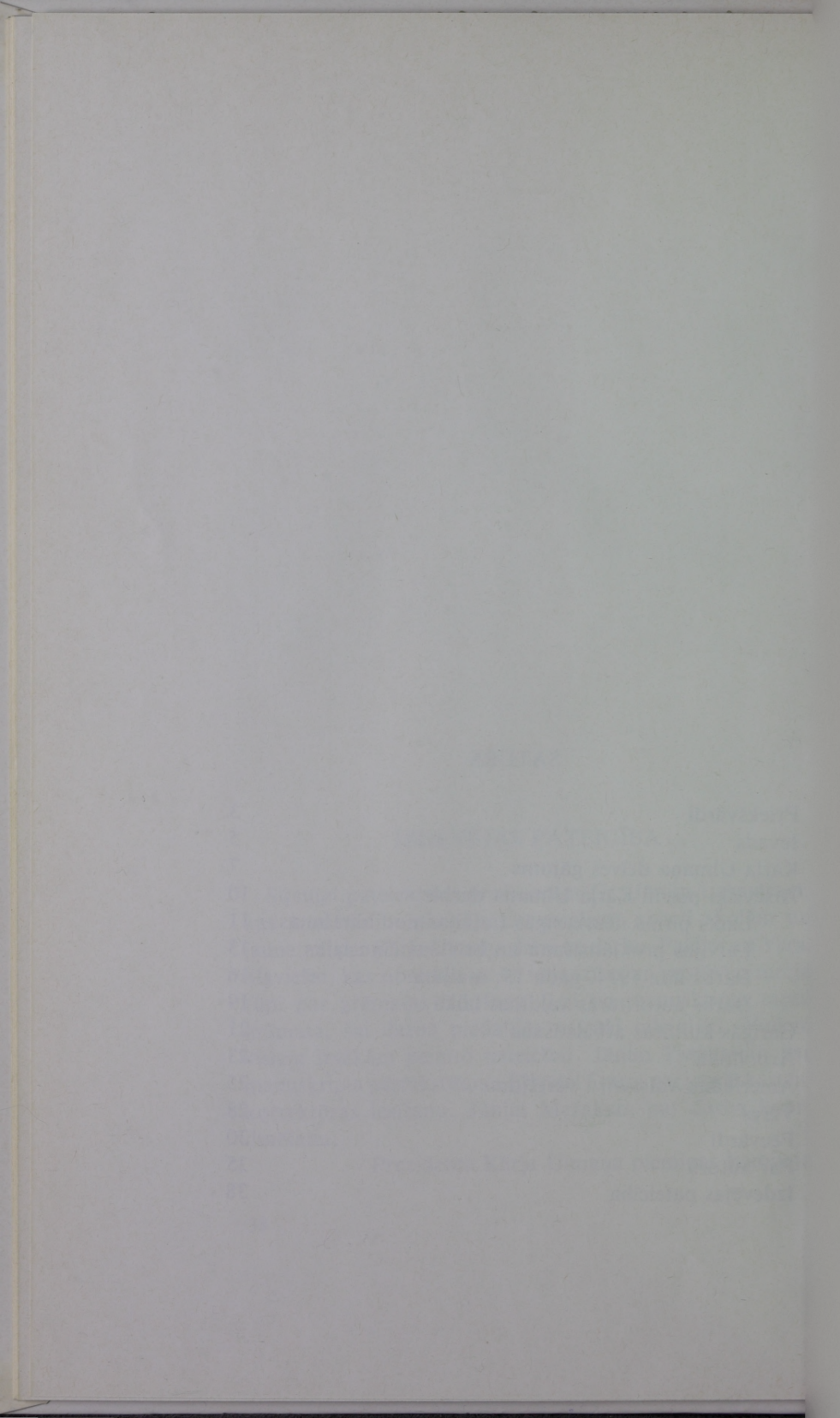
IZDEVĒJAS PATEICĪBA

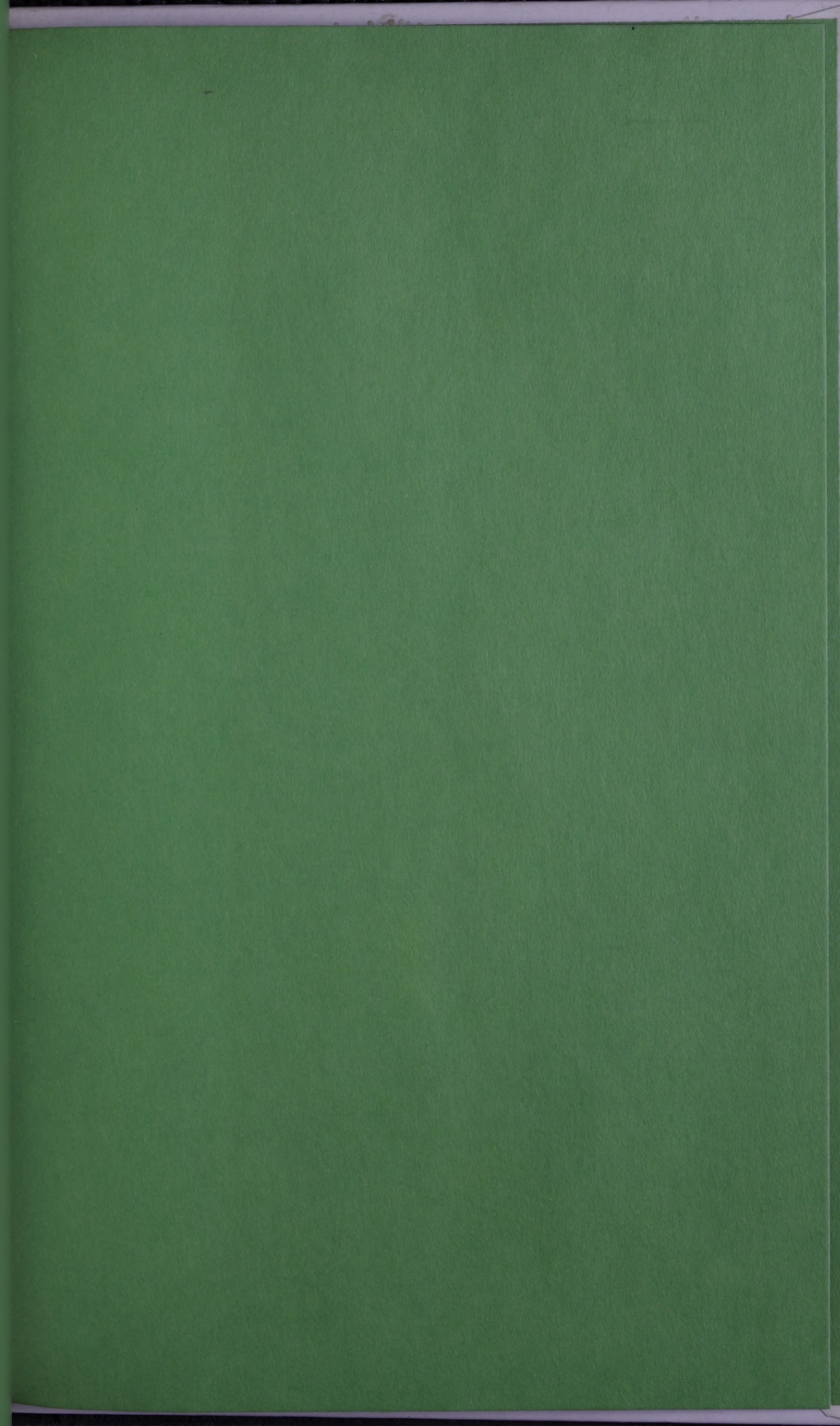
Sirsnīgi pateicamies profesoram Dr. Jānim Labsvīram, kas atsaucās uz aicinājumu uzrakstīt apceri skolām un jaunatnei par Kārļa Ulmaņa dzīvi un darbu. Paldies arī Verai Slaviešai, kas norādīja uz šo vajadzību un pastāvīgi turēja rūpi par grāmatas izdošanu. Lai no manuskripta taptu grāmata, šai darbā piedalījās vairāki talcinieki. Viņiem visiem izsakām pelnīto pateicību. Jānim Treimanim par manuskripta pārrakstīšanu. Elfrīdai Ezerai par vairākkārtēju korrektūras lasīšanu. Jānim Mežakam par darba koordinēšanu.

Prezidenta Kārļa Ulmaņa piemiņas komiteja

SATURS

Priekšvārdi	3
Ievads	5
Kārļa Ulmaņa dzīves gājums	7
Atsevišķi posmi Kārļa Ulmaņa darbā	10
Laiks pirms neatkarīgās Latvijas nodibināšanas	11
Latvijas proklamēšana un brīvības cīņu laiks	13
Darbs līdz 1934. gada 15. maijam	16
Darbs autoritārās valdības laikā	19
Garīgās kultūras atbalstīšana	21
Ārpolitika	23
Amerikāņu valstsvīru vērtējumi	25
Vēres	28
Pēcvārdi	30
Par autoru	35
Izdevējas pateicība	38

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTĒKA

0304069610

5.-

